

Міністерство освіти і науки України

Національний університет харчових технологій

**80 МІЖНАРОДНА НАУКОВА
КОНФЕРЕНЦІЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ,
АСПІРАНТІВ І СТУДЕНТІВ**

*“Наукові здобутки молоді –
вирішенню проблем харчування людства
у XXI столітті”*

Частина 4

10–11 квітня 2014 р.

Київ НУХТ 2014

11. Семантико-стилістичні вияви перифрази в сучасній малій прозі

Марія Кононенко, Людмила Приблуда
Національний університет харчових технологій

Вступ: Концептуальні засади щодо визначення лінгвістичної природи, стильової специфіки перифраз висвітлено у працях О. Потебні, Л. Булаховського, М. Бакіної, Д. Вовчок, І. Гальперина, О. Ткаченко, Г. Удовиченко, В. Уткіної, Л. Шубіної, О. Юрченко та ін. У науковій літературі немає єдиної думки про те, предметом якої галузі мовознавчої науки є перифрази. Так, М. Коломієць, Є. Регушевський розглядають явище перифрази в лексикології, М. Шанський, О. Юрченко – у фразеології, Г. Удовиченко, І. Гальперин, І. Кобилянський – у синтаксисі. На думку В. Зайцевої, недостатня чіткість у потрактуванні сутності перифрастичних одиниць зумовлена тим, що деякі мовознавці не диференціюють поняття “перифрастичної мови” і “перифраза”, тобто не проводять меж між здатністю мови виражати те саме чи схоже значення різними засобами, з одного боку, і конкретними мовними одиницями, що функціонують у текстах і мають відповідну логіко-психологічну основу, образну семантику і відповідну структуру, – з іншого [1, с. 79].

Матеріали та методи: У дослідженні використано описовий та порівняльні методи. Матеріалом дослідження є сучасна українська проза початку ХХІ ст.

Результати: Українська мала проза кінця ХХ – початку ХХІ ст. – яскравий приклад використання перифраз. Фактичний матеріал засвідчує такі типи перенесень перифрастичних одиниць:

1. Назви машин і механізмів, напр.: срібний птах – літак, блакитний поїзд – поїзд метро, триколісний коник – мотоцикл, літаюча домовина – літак. Пор.: – Ти що, з дуба впав? – зашипів мій напарник! – Я не сяду в цю літаючу домовину! (М. Кідрук); Залізний вихор пролетів над нами, лишаючи оте своє «так-так, так-так», здається, в самих печінках (Брати Капранови).

2. Назви професій і видів діяльності людей, напр.: готельний пінгвін – працівник готелю, нащадок Гіппократа – лікар, Пор.: Нашадок Гіппократа гроші взяв (Ю. Винниченко).

3. Назви країн, міст, інші географічні назви та поняття, напр.: голубий Альбїон – Великобританія, джунглі Європи – Україна, «старший брат» – Росія, «серце» України – Київ. Пор.: Хто б міг подумати. Вони на голубому Альбїоні (Є. Дудар); Кризознавці Джунглів Європи кажуть, що криза почалася із Московського Кремля (Є. Дудар); «Старший брат» намагається придушити «молодшого» (Є. Дудар).

4. Назви політичних і громадських діячів, письменників, напр.: Батько – Тарас Шевченко, перший сокіл – В. Ленін, вусатий вождь – Й. Сталін. Пор.: Та й нам, Батьку, нелегко. На шляху довгої і тернистої історії ми розгубили лицарів (Є. Дудар); Колись нав□язували «Думу про двох соколів»: «Перший сокіл – Ленін, другий сокіл – Сталін»... (Є. Дудар).

5. Назви політичних понять, напр.: «совок» – колишній СРСР, російський газовий сморід – питання поставки газу з Росії до України і ціни на нього. Три найбільші біди сьогодні в Україні: світова фінансова криза, російський газовий сморід і пародія Дударя на «Червону шапочку»... (Є. Дудар); ...іншого шляху від «совка» до демократії не існує! (Є. Дудар).

6. Назви понять соціального зла, напр.: вогняне пійло – спиртний напій, кришталева горілка – горілка фірми «Союз Віктан». Пор.: ...мій друзяка знаками показує офіціантові налити нову порцію вогняного пійла... (М. Кідрук).

Перифрастичні мовні одиниці в малій прозі вжито з виразним емоційно-експресивним забарвленням. Як засвідчує фактичний матеріал, перифрастична конотація може мати різноманітний характер, а саме:

1) образний (Побувати на Кубі в ту пору було зовсім легко й навіть модно: вперше за всю історію советського заповідника з'явилася можливість вирватися з-поза залізної завіси... (Р. Іванчук) – перифраза означає заборону; Неохоче протюкавши кілька метрів уперед, я обережно виглянув зі сталєвого рукава... (М. Кідрук) – ідеться про автомобіль);

2) оцінний (В історії музики таке трапляється вкрай рідко – далеко не кожен масовий рух народжує свою «Марсельєзу» (О. Забужко) – перифраз називає найвідомішу пісню Великої французької революції, що стала гімном революціонерів);

3) емоційно-експресивний (...нова мітла, судячи з усього, буде так мести, що неба від куряви не побачиш (Брати Капранови) – перифраза вживається на позначення нової влади).

Іронічного звучання текстам малої прози надають оказіональні перифрастичні одиниці, вибудовані за моделлю перенесення «назва частини» → «назва цілого»,

пор.: «Шевченкові вуса» всміхнулись і підвели мене до клітки, в якій сиділи два переляканих підлітки (В. Сергієнко); Сержант похилого віку подивися на мене печальними очима, ховаючи усмішку в Шевченкових вусах, і повторив питання, котре так цікавило земляків (В. Сергієнко).

Висновки: Отже, текстам малої прози сучасних письменників властиві перифрази-штампи зі стертою образною семантикою та перифрази-експресиви, які не тільки виконують текстотвірну функцію, а й надають текстові емоційно-експресивного забарвлення.

Література

1. Кобилянський І. Ю. Перифраза як засіб емоційно-образного висловлення думки // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 1. – С. 51-55.